

Rob Godfried

Is simulatie functioneel?

Amos van Gelderen heeft in een noot (Van Gelderen 1991, p.21) een opmerking gemaakt over mijn opvattingen ten aanzien van functioneel taalonderwijs (Godfried 1990). Hij stelt daarin dat ik gesimuleerde situaties disfunctioneel acht in het onderwijs. Omdat mijn onderwijzershart door zijn noot geraakt is, wil ik er hier toch even op in gaan.

Van Gelderen heeft niet goed gelezen of niet goed begrepen wat ik heb geschreven, als hij noteert dat ik geen argumenten hanteer.

Ik vind *niet in zijn algemeenheid* dat gesimuleerde situaties in het onderwijs disfunctioneel zijn en dat staat ook nergens in mijn genoemde artikel. Er staat wel dat ik bij uitstek functionele taal-taken, als het schrijven van een brief, graag koppel aan een situatie waarin zo'n brief ook werkelijk functioneel is. En ik stel dat daar in het onderwijs meer dan genoeg gelegenheid voor is, voor wie daar oog voor heeft. Het is niet nodig te simuleren! Bovendien heb ik gedefinieerd wanneer ik een activiteit disfunctioneel vind. Namelijk, als een leerling een taak verricht met een niet door hem of haar aanvaard doel, met externe motivatie en zonder consequentie voor de werkelijkheid – ook niet voor eigen kennis of vaardigheid.

Maar er is meer aan de hand. Wie in het basis-onderwijs situaties simuleert moet verdraaid goed rekening houden met het ontwikkelings-niveau van de kinderen, die in de simulatie als werkelijkheid kunnen geloven. Je kunt ze als je niet oppast dubbel bedonderen: in de eerste plaats door de werkelijke functie van het schrijven van een brief (namelijk de doelstelling die je ermee hebt) te *verzinnen* voor het kind en in de tweede plaats door de werkelijkheid die het kind dan *ervaart* weer af te nemen. En dat allemaal terwijl er mijns inziens geen enkele zinnige reden te bedenken valt om in de klas geen *echte brieven* met een *echt doel* te schrijven.

Van Gelderen maakt denkfouten bij zijn vergelijking met een autorijles. De 'gesimuleerde bestemming' zou (voor mij?) een argument zijn een autorijles disfunctioneel te noemen? Hoezo? De rijles heeft een door de leerling aanvaard doel: leren rijden natuurlijk, niet een plaats van bestemming. Een gesimuleerde correspondentie heeft voor de bedenker, de leraar, een zelfde soort doel als leren rijden: leren schrijven. De uitvoerders, kinderen, geloven echter in de simulatie en hebben dus een heel ander doel: de plaats van bestemming, het doel van de brief. In de praktijk wordt er dan vaak ook nog een brief 'teruggeschreven' om de simulatie compleet te maken. Mag ik die onzin met enig recht 'disfunctioneel' noemen?

Amos van Gelderen

Simulatie en realiteit

In één ding heeft Rob Godfried in ieder geval het gelijk aan zijn zijde: ik begrijp niet wat hij heeft geschreven. Ik begreep zijn artikel niet, maar wat meer is: ik begrijp wat hij nu schrijft al evenmin. Ik zal proberen de lezer deelgenoot te maken van mijn moeilijkheid.

Godfried vindt kinderen in de basisschool volwassen genoeg om reële communicatie te bedrijven in de klas. Bovendien zijn de kinderen volgens hem heel goed in staat om zich bewust uit te spreken voor leerdoelen (zoals leren schrijven en spreken) die door hen aanvaard worden. Maar de leerkracht die een spel met de kinderen speelt en taalsituaties simuleert om kinderen iets te laten zien dat hij belangrijk vindt, krijgt een stevige vermaning van Godfried: hiertegen is de jonge kinderziel kennelijk nog niet opgewassen.

Ik weet niet hoe Godfried aan deze overtuiging komt en ik neem aan dat hij zich niet realiseert hoe contra-intuïtief deze is. Anders had hij zich wellicht meer moeite getroost er bewijsmateriaal voor aan te slepen. Naar mijn gevoel zet hij de wereld op zijn kop en schrijft hij kinderen een geestelijke rijpheid toe op gebieden waar zelfs volwassenen soms te kort schieten (zoals het uitgesproken gemotiveerd zijn

voor bepaalde onderwijsdoelen, en dat onder het regime van de leerplicht!), maar verklaart dezelfde kinderen ontoerekeningsvatbaar bij het maken van een onderscheid tussen spel en realiteit, een onderscheid dat kinderen al vanaf hun geboorte leren kennen.

Ik wil me hier verder niet uitlaten over de geestelijke vermogens van kinderen in het algemeen. Ik ben zelfs bereid aan te nemen dat er inderdaad kinderen bestaan die moeite hebben met de grens tussen spel en werkelijkheid. Betekent dit dan dat functioneel taalonderwijs uitsluitend gebaseerd moet zijn op de 'reële' communicatieve doelen van kinderen en simulatie zoveel mogelijk gemeden moet worden? Ik geloof van niet en ik zal hieronder enkele argumenten geven.

In de eerste plaats denk ik dat de school in de belevingswereld van kinderen een speciaal soort realiteit is: een realiteit met een dubbele bodem. Enerzijds is er de sociale omgang met leerlingen en leraren buiten de officiële lesprogramma's om. Dat is een 'harde' realiteit die veel overeenkomst vertoont met de buitenschoolse werkelijkheid. Hier gaat het om de sociale overleving als lid van een groep, het winnen en behouden van het respect van andere leden, het bevechten van rechten en het ontduiken van plichten et cetera. Anderzijds is er de sociale omgang die gereguleerd wordt door de lesprogramma's, met als officieel doel dat men er 'wijzer' van wordt en dat men er in de 'toekomst' iets aan heeft. Ook dit kan een 'harde' realiteit zijn (vooral voor leerlingen die moeite hebben om bij te blijven), maar deze heeft veel minder overeenkomst met de buitenschoolse werkelijkheid. De communicatie in deze realiteit wordt immers in sterke mate gereguleerd door de autoriteit van de leraar en de methode; beloning en straf hebben hier de vorm van cijfers en schoolvordering; spontane communicatie en sociale omgang vormen vaak een bedreiging voor de lesorde en worden dan ook regelmatig onderdrukt.

Als we ervan uitgaan dat bovenstaande schets een aardige benadering is van het perspectief van veel leerlingen op de realiteit 'school' dan wordt al gauw duidelijk wat de moeilijkheid is van 'reële' communicatie in het officiële lesprogramma. Leerlingen wordt dan gevraagd hun private doelen, die meestal niet in het kader van het officiële lesprogramma, maar in die andere

realiteit van de school aan de orde zijn, te onderwerpen aan de routines van (klassikaal) onderwijs. Ik geloof niet dat het nodig is kinderzieltjes in bescherming te nemen tegen een dergelijke poging tot kolonisatie van de kant van het onderwijs, omdat deze poging eigenlijk al bij voorbaat tot mislukken gedoemd is. Ik acht kinderen in de basisschool rijp genoeg om de truc te doorzien. Zij zullen hun leraar tevreden stellen door quasi-doelen te bedenken en daarover 'echte' brieven en teksten schrijven dan wel gesprekken houden.

Natuurlijk is het mogelijk een 'tussenvorm' te bedenken, waarbij in het onderwijs zelf communicatieve situaties gecreëerd en gestimuleerd worden, zoals de schoolkrant, een studiethema, een expositie, een brief aan een andere schoolklas, een discussie met een kinderboekschrijver et cetera. Weliswaar zijn dit gecompliceerde activiteiten die hoge eisen stellen aan het didactisch inzicht van leraren, maar ze lijken me zeker realiseerbaar en nuttig. Toch is het goed om er even bij stil te staan dat deze soorten communicatie vanuit het perspectief van de leerlingen niet de 'realiteit' uitmaken. Het zijn door het onderwijs en haar doelstellingen gecreëerde situaties en wijken daarom weinig af van meer uitdrukkelijke simulaties, waarbij leerlingen gevraagd wordt zich voor te stellen dat zij zich in een bepaalde welomschreven situatie bevinden. Gezien de grotere flexibiliteit van dergelijke simulaties en de gelegenheid die ze bieden voor meer *gerichte* leerresultaten zullen ze voor een waarlijk functioneel taalonderwijs onmisbaar zijn.

In tegenstelling tot wat Godfried meent is juist de uitdrukkelijke simulatie van een communicatieve situatie een heel eerlijke benadering van de leerlingen. Mijn ervaring is dat leerlingen deze eerlijkheid opmerken en positief waarderen. Bovendien – en dat is voor de meeste lezers waarschijnlijk geen verrassing – zijn veel leerlingen dol op spelletjes.

Literatuur

- Gelderen, A. van, 'Functionele spreekvaardigheid? CITO-spreektoetsen getoetst' in: *Moer* 1991/1, p.14-21.
Godfried, R., 'Functioneel taalonderwijs' in: *Moer* 1990/4, p.140-149.